



## Norsk Ornitologisk Forening (NOF)

Sandgata 30 B  
N-7012 Trondheim

e-post: [nof@birdlife.no](mailto:nof@birdlife.no) internett: [www.birdlife.no](http://www.birdlife.no)

Telefon: (+ 47) 73 84 16 40  
Fax: (+ 47) 73 84 16 41  
Bankgiro: 4358.50.12840  
Org. nr.: 970 089 748

### Fylkesmannen i Buskerud

Postboks 1604  
3007 DRAMMEN

Deres ref.

Deres kontaktperson

Vår ref.  
2008/80-1/410.4

Vår kontaktperson  
Viggo Ree ([viggo.ree@online.no](mailto:viggo.ree@online.no))

Dato  
18.08. – 2008

### MERKNADER TIL ARBEIDET MED VERNEPLANEN FOR VÅTMARKER OG SJØFUGLER/VANNFUGLER I TYRIFJORDEN-OMRÅDET

Det vises til det pågående arbeidet i tilknytning til verneplanen for våtmarker og hekkelokaliteter for sjøfugl/vannfugl i Tyrifjorden-området - med frist for innsending av skriftlige merknader den 1.7.2008. Denne datoen ble under et orienteringemøte i Hole kommune utsatt til 15.8.2008. Norsk Ornitologisk Forening (NOF) takker for en utsettelse på tre dager (til 18.8.2008). Det vises i sammenheng med verneplanprosessen også til bl.a. oppdragsbrevet fra Direktoratet for naturforvaltning (DN) av 30.3.2007 (*Utarbeidelse av verneplan for våtmarksområder og hekkelokaliteter for sjøfugler og andre vannfugler i Tyrifjorden*), oppstarts-brevet fra Fylkesmannen i Buskerud av 8.5.2007 (*Melding om oppstart av verneplan for våtmarksområder og vannfugler i Tyrifjorden*) og Fylkesmannens informasjonsfolder som ble offentliggjort i slutten av mai 2008 (*Verneplan for Tyrifjorden. Bedre vern av våtmarker og hekkelokaliteter for vannfugl*).

### Generelle kommentarer til verneplanarbeidet

Det er viktig for alle involverte parter i en slik verneplanprosess at man klarer å se **helheten** i dette arbeidet. Vi lever på en klode der ulike naturmiljøer i stadig økende tempo forsvinner eller forringes. Blant de mest truede naturtyper er våtmarkene. Det internasjonale aspektet vedrørende Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem er områdets innlemmelse i Ramsarkonvensjonen i 1996 (<<http://tinyurl.com/6j98dv>>). DNS brev til fylkesmennene og sysselmannen på Svalbard av 23.6.2005 viser den internasjonale tilknytningen bare i tittelen: *Ramsarkonvensjonens liste over verdens viktigste våtmarker - kartlegging av aktuelle nye norske kandidat-områder*. Høsten 2005 ble det klart at norske myndigheter ønsket å utvide vernet av våtmarkene i Tyrifjorden-området, og at dette skulle skje i henhold til vårt lands internasjonale forpliktelser gjennom

Ramsarkonvensjonen. I juni 2008 tiltrådte Norge dessuten vannfuglavltaalen - en internasjonal avtale for vern av trekkende afrikansk-eurasiske vannfugler (African-Eurasian Waterbird Agreement (AEWA)) - se: <<http://tinyurl.com/5k6vsq>>. Med utgangspunkt i at Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem er et av verdens viktigste våtmarksområder er det av største betydning at det pågående verneplanarbeidet blir gjennomført på en profesjonell og grundig måte. Fylkesmannen i Buskerud har således er spesielt ansvar for å gi de øvrige viktige våtmarkslokaliteter i dette området et tilstrekkelig vern i framtiden.

Et viktig stikkord i forbindelse med ivaretagelse av våtmarkskvaliteter i Tyrifjorden er **langsiktighet**. Disse områdene med flora og fauna representerer en naturarv og et felles eie for hele befolkningen. I enkelte lokalmiljøer stilles det spørsmål om hva som er hensikten med vern av våtmarkene i Tyrifjorden-området. Det hevdes at grunnen til at det finnes våtmarkskvaliteter i området i dag er befolkningens bruk og lokal forvaltning. Det er mange som har sørget for ivaretagelse av viktig våtmarksnatur i vårt område. Men det er også klart at flere naturkvaliteter har gått tapt opp gjennom årene. Bare i løpet av de siste tiårene har våtmarker blitt fylt ut eller ødelagt flere steder i Tyrifjorden-området. Eksempler her er de trinnvise utfyllingene i Vikbukta, den totale utfyllingen av Paddevika i Steinsfjorden, flere utfyllinger i Kroksund (bl.a. båthavnen ved Sundvollstranda som ble anlagt uten kommunens tillatelse), utfyllingen nord for Sundvollen gård i Steinsfjorden, utfyllingen ved Rørvika, diverse utfyllinger ved Elgstangen (jevnlige - senest nylig), systematiske utfyllinger i Onsakervika og utfyllinger i Henstjern ved Begna. Sammenligner man med flyfotografier fra f.eks. 1950-tallet ser man tydelig hvordan mange våtmarkslokaliteter i Tyrifjorden-området systematisk har gått tapt eller er blitt forringet. Og i flere strandområder er det tett med private brygger og kanaler for båter. De siste årene er det i tillegg dokumentert en markert tilbakegang i antall hekkende vannfugler, noe som ikke minst skyldes økt menneskelig aktivitet i forplantningstiden (forstyrrelser). Det er ingen grunn til å tro at denne utviklingen vil ta slutt om det ikke blir gjennomført vernetiltak for å sikre en del av de gjenværende våtmarkskvalitetene på tilstrekkelig vis. Den lokale forvaltningen har således vist manglende evne til å ta vare på en del av våtmarksnaturen de siste decennier. Derfor er et vern i henhold til nasjonale målsettinger og internasjonale avtaler nødvendig for å stoppe denne utviklingen. De siste års byggeforbud i strandsonen er dog et positivt element innen den lokale forvaltningen. Et framtidig vern av de viktigste våtmarkslokalitetene i Tyrifjorden-området vil samtidig gjøre det vanskelig eller umulig å ødelegge denne naturen med f.eks. industriutbygging, boligbygging eller omfattende samferdselstraseer som ikke tar tilstrekkelig hensyn til våtmarkssystemer og lokalmiljøer. Våtmarkene i Tyrifjorden-området er dessuten en del av et helhetlig natur- og kulturlandskap som det er viktig å ta vare på i framtiden. Det er derfor av største betydning at brukerne av området er seg sitt ansvar bevisst og bidrar til at eksisterende naturverdier ikke forringes eller forsvinner. Fokus på egeninteresser og private foretak vanskeliggjør naturlig nok forståelse for våtmarkenes **positive verdier** for lokalbefolkningen og våtmarkenes **egenverdi**. Når enkelte oppfatter

ivaretagelse av naturkvaliteter og velfungerende våtmarkssystemer som negativt har myndighetene på alle plan et særskilt ansvar for å gi adekvat informasjon og fatte fornuftige vedtak.

## **Forvaltningen av eksisterende Ramsar-reservater**

Innen Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem er det foreløpig kun fem reservater med Ramsar-status - altså lokaliteter som er vernet ved kongelig resolusjon. Dette gjelder Lamyra naturreservat (NR), som ble opprettet i 1975, og de fire fuglereservatene Juveren, Synneren, Karlsrudtangen og Averøya. De sistnevnte reservatene ble opprettet i 1985. Alle fikk Ramsar-status i 1996. Det er Fylkesmannen i Buskerud som har ansvaret for forvaltningen av disse verneområdene. På slutten av 1990-tallet ble det utarbeidet forvaltningsplaner for de fem reservatene. Enkelte skjøtselstiltak er fulgt opp, bl.a. når det gjelder hogst og beiting i noen av reservatene. Andre planlagte tiltak er dessverre ikke gjennomført. Forvaltningen av et av disse reservatene skiller seg spesielt ut. Det gjelder Averøya NR i Hole og Ringerike kommuner. Uklare fredningsbestemmelser gir rom for ulike tolkninger om man studerer disse separat, bl.a. hva som er camping og hvorvidt det dreier seg om motorbåt om motoren blir heist opp og båten blir rodd inn i reservatet. Utilfredsstillende skilting og oppsyn samt uklarhetene i vernebestemmelsene er blitt utnyttet av mange mennesker de siste årene, og i perioder under somrene har Ramsar-reservatet minnet mer om en turiststrand på den spanske solkysten enn et naturvernområde (se f.eks. <<http://www.birdlife.no/naturforvaltning/nyheter/?id=127>>). På 1980-tallet fantes det kolonier med hettemåke og makrellterne i Averøya NR, og en art som dverglo hekket også i verneområdet. Disse fugleforekomstene har naturlig nok forsvunnet grunnet menneskelige forstyrrelser de siste decenniene. I tillegg er dette reservatet en viktig rasteplass for ulike våtmarksarter gjennom hele sommerhalvåret (trekktidene). Intensjonen bak fredningsbestemmelsene for Averøya NR forstår man imidlertid godt når man leser hva som er verneformålet: "Formålet med fredningen er å bevare et rikt og variert våtmarksområde med vegetasjon, fugleliv og annet dyreliv som naturlig er knyttet til området. Averøya er en del av et større våtmarkssystem og har stor verdi for våtmarksfugl især i trekktidene". Det står også klart i vernebestemmelsene at "alt vilt, herunder deres hi, reir og egg, er fredet mot enhver form for skade, ødeleggelse og unødig forstyrrelse". Under verneplanprosessen man nå er inne i er det klart at fredningsbestemmelsene må endres slik at reservatet kan forvaltes i henhold til formålet med vernet og at nasjonale og internasjonale forpliktelser blir overholdt. Når man sommerstid opplever friluftsutfoldelsen i dette reservatet - et resultat av miljømyndighetenes sviktende oppsyn og forvaltningsansvar - virker det nærmest komisk at det f.eks. er brudd på vernebestemmelsene om kamuflasjeinnretninger for fotografering blir satt opp! Det er helt utrolig at norske miljømyndigheter har forvaltet et Ramsar-reservat på en slik uprofesjonell måte, og det er nå på tide at det blir tatt grep i verneplanprosessen slik at det skjer positive endringer. Hvilke punkter i vernebestemmelsene det er nødvendig å endre er opp til forvaltningsmyndighetene, bl.a. bør ferdselsforbud

vurderes. Å svekke vernebestemmelsene i et internasjonalt viktig naturreservat vil være fullstendig uakseptabelt, og innen ansvarlig hold på nasjonalt forvaltningsnivå er det da også klart signalisert at dette ikke er aktuelt. NOF vil om nødvendig følge opp forvaltningen av Averøya-reservatet med innklaging til Ramsar-sekretariatet dersom ikke forholdene bedres med det første.

## **Vern ved kongelig resolusjon**

Et vesentlig poeng i tilknytning til naturverdiene i Tyrifjorden våtmarkssystem er at vern av nye lokaliteter finner sted via kongelig resolusjon. Dette innebærer at de viktigste områdene får status som reservater eller plante/fuglefredningsområder - og derigjennom oppnår Ramsar-status. Å bruke plan- og bygningsloven med tanke på sikring av betydningsfulle våtmarker for ettertiden vil ikke være tilstrekkelig. Til det er den lokale forvaltningen for usikker, ikke minst grunnet ulike politiske føringer og vedtak fra periode til periode.

## **Kommentarer til bruttoområdene**

Den pågående verneplanprosessen har nylig presentert flere bruttoområder som nå skal vurderes nærmere med tanke på hvilke lokaliteter som skal få et vern i framtiden. Her har Fylkesmannen i Buskerud etter NOFs oppfatning gjort et godt arbeid. Mesteparten av bruttoområdene dreier som om vannarealer. I enkelte tilfeller er det tatt med smale strandsoner eller sumpområder med f.eks. løvkratt, starrmark eller dunkjevlevegetasjon. Det er viktig at disse små landområdene blir sikret sammen med vannarealene. Ved vern av våtmarker må det tas tilstrekkelig hensyn til helheten i naturmiljøene slik at systemenes økologiske funksjoner opprettholdes. Flere norske Ramsar-områder er mangelfullt avgrenset når det gjelder ransoner og bufferområder. Dette har ført til vanskeligheter for forvaltningsmyndighetene i ettertid. Det er derfor av stor betydning at Fylkesmannen i Buskerud sørger for å inkludere de planlagte ransonene med land og sumpmark i verneområdene slik at de funksjonelle våtmarkene ivaretas. Flere våtmarksfugler er knyttet utelukkende til sumpvegetasjon, bl.a. rødlistearten myrrikse, vannrikse, myrsanger og rørsanger. I ytterkanten av f.eks. takrør- og dunkjevleskoger hekker arter som toppdykker, sothøne og knoppsvane. Krattvegetasjon nær våtmarker er viktige hekkeplasser for arter som nattergal og sivspurv. I enkelte ransoner vil det være ønskelig å oppretteholde husdyrbeiting, noe en forvaltningsplan vil inkludere. Dyrket mark inngår ikke i bruttoområdene.

## ***Delområde: Nordfjorden og Storelva***

NOF anbefaler fortsatt at delen av Nordfjorden som ligger mellom Averøya NR og Karlsrudtangen NR samt Storelvas nederste del sør for Slepa (inkludert bl.a. Froksøya og Bjørkelunden samt Evjas forgreninger og Tjernet med omliggende vegetasjon) blir vernet som reservat. I så fall vil man etablere ett sammenhengende verneområde i denne delen av Hole og Ringerike. Dette er et av de viktigste våtmarkspartiene i Tyrifjorden-systemet, først og fremst i trekketidene og vinterstid - men også som

hekkeområde for flere fuglearter. De fem nåværende reservatene vil på denne måten knyttes sammen, og ikke lenger framstå som små verneområder spredt i dette deltalandskapet. Helheten vil dermed bli sikret for framtiden. Eksisterende bruk i dette området kan legges inn i forvaltningsplaner uten at det biologiske mangfoldet forringes. Dette gjelder bl.a. beitedyr, brygger, båttrafikk og den viktige bruken av Røsholmstranda i friluftslivs- og rekreasjonssammenheng. Omfanget av ulike brukerinteressene må vurderes nøye i denne forbindelse. Det er ikke ønskelig at det tilrettelegges med f.eks. stier i de mest sårbare områdene. Våtmarksfugl oppleves best uten at de skremmes, og ferdsel i hekkeområder vil fort kunne virke ødeleggende. Kanalisering til bestemte utsiktspunkter vil gi gunstigst resultat for både våtmarksfugl og menneskelige opplevelser. Etablering av fugletårn er et betydningsfullt moment i en slik sammenheng. Når det gjelder verneverdiene i Onsakervika har NOF tidligere gitt særskilte synspunkter. Disse vurderingene opprettholdes.

### ***Delområde: Sælabonn til Kroksund***

Sælabonn er en av de viktigste våtmarkene i Tyrifjorden-systemet, og ble foreslått som naturreservat allerede i 1991. NOF anbefaler fortsatt etablering av reservat i Svensrudvika og Svarstadvika og fuglefredningsområde fra denne delen av Sælabonn og inn til Kroksund via Storøysundet (som i 1996). Her finner vi viktige raste- og beiteplasser for våtmarksfugl i trekketidene og i isfrie partier vinterstid. Flere av lokalitetene representerer dessuten hekkeplasser for ulike fuglearter - også i sumpvegetasjonen og langs øvrige strandarealer. Spesielt viktige våtmarkslokaliteter i denne sammenheng er Svensrudvika, Svarstadvika og vikene på sidene av Bjørketangen. Kroksund er også et nøkkelområde i våtmarkssystemet, spesielt i det isen forsvinner på våren og like før den legger seg på senhøsten/vinteren. Gjennom vinteren er det som regel råk ved broen i Kroksund, og her samler det seg en del vannfugler. I tillegg er Kroksund en trekkorridor for våtmarksfugler som forflytter seg mellom Steinsfjorden og Tyrifjorden samt hekkeområde for enkelte vannfuglearter (bl.a. Sundvollbukta og bukta nordvest for Slettøya). Dette er bl.a. beskrevet nøye i utredninger fra Norsk institutt for naturforskning (NINA). Eventuelle nye broprosjekter for vei (4-felts motorvei E16) eller jernbane (Ringeriksbanen) over Kroksund vil ødelegge mange av de naturverdiene som er knyttet til denne delen av våtmarkssystemet. NOF har tidligere anbefalt tunnelløsning i forbindelse med ny E16 for ikke å ødelegge eksisterende naturkvaliteter i Kroksund-området.

### ***Delområde: Steinsfjorden***

De vestlige og sørlige delene av Steinsfjorden er blant våtmarkssystemets mest betydningsfulle vannfuglområder. Til tross for islegging vinterstid er Steinsvika den mest fuglerike lokaliteten i hele Tyrifjorden-området på årsbasis. Dette ble også dokumentert gjennom Prosjekt Tirsdagstillinger i 1997-98. Det er ubegripelig at Steinsvika ikke kom med i myndighetenes verneplanarbeid på 1970- og 1980-tallet. Manglende undersøkelser er trolig årsaken til det. Norske miljømyndigheter har i flere år vurdert naturkvalitetene i Steinsvika som viktige i nasjonal sammenheng. Forslag om å etablere lokaliteten som reservat ble initiert allerede i 1991, og NOF

støtter fortsatt dette forslag (som i 1996). Det naturlige vil være å inkludere hekkeøyer utenfor Steinsvika i et eventuelt framtidig reservat (se senere kommentarer). Et eventuelt reservat bør inkludere bestemmelser som sikrer bl.a. hekkeplasser i våtmarksvegetasjonen i Steinsvika. Her kan båtrafikk forårsake skader på hekkesuksess kun ved kort tilstedeværelse nær reir, bl.a. når det gjelder knoppsvane, sothøne og toppdykker. Andre viktige lokaliteter for våtmarksfugl i Steinsfjorden er Åsa, Herøysundet, Vikbukta og den sørligste delen ved Kroksund (se kommentarer under delområde Sælabonn - Kroksund). Dette gjelder i første rekke som raste- og næringsområder i trekktidene, men også som hekkeplass for en del arter. NOFs forslag om fuglefredningsområde i deler av Steinsfjorden opprettholdes. Steinsfjorden og deler av Tyrifjorden er svært viktige områder for fritidsaktiviteter, både i tilknytning til f.eks. fiske, krepsing, bading og ilandstigning for båtfolket i tursammenheng. Det spesielle med disse menneskelige aktivitetene er at disse kan kombineres med vern av våtmark og vannfugl. I periodene med mest vannfugl (trekktidene) er det lite båtrafikk i Steinsfjorden. Hekkeøyene i Steinsfjorden trenger imidlertid er langt bedre vern. Den økende båtrafikken de siste årene har klart hatt negativ innflytelse på disse faunakvalitetene (se senere kommentarer). I eventuelle verneområder bør båtplasser, brygger og andre fritidsinnretninger forvaltes slik at områdets kvaliteter ivaretas til det beste for både dyr og mennesker. Dette blir i så fall en utfordring for de som skal arbeide med en forvaltningsplan (flerbruksplan) for Steinsfjorden.

#### ***Delområde: Øvrige deler av Tyrifjorden og Bergsjø***

Mindre øyer i øvrige deler av Tyrifjorden omtales under kommentarer til sjøfuglforvaltningen senere i høringen (se under). Den sørvestre delen av Tyrifjorden og Bergsjø er et annet større sammenhengende våtmarksområde med store verdier i vannfuglsammenheng. Spesielt vinterstid samles det mange vannfugler i denne delen av systemet. Årsaken er at det er åpent vann her selv i de kaldeste periodene, og i det viktige beiteområder fryser til i Nordre Tyrifjorden-området trekker en del av vannfuglene ned til den sørvestre delen av Tyrifjorden og Bergsjø. NOFs systematiske tellinger gjennom mange vintrer har dokumentert betydningen av sistnevnte områders kvaliteter i vannfuglsammenheng. Enkelte hekkende arter finnes også i denne delen av systemet. Det har i mange år eksistert et kommunalt vern av Bergsjø og den smaleste delen av Tyrifjorden sør for Fure. Dette området bør oppgraderes slik at det gjennomføres vern ved kongelig resolusjon. NOF anbefaler reservatstatus for den sørvestre delen av Tyrifjorden og Bergsjø i samsvar med foreslått grense for bruttoområde.

#### ***Delområde: Hovsenga-området***

Denne våtmarkslokaliteten i Hønefoss har i flere år hatt et kommunalt vern. Her finnes både limnologiske, ornitologiske og botaniske kvaliteter. I tillegg er Hovsenga et populært friluftsområde for befolkningen hvor det er tilrettelagt for utflukter med stier og raste plass med bord og benker. Sommerstid er det i tillegg bademuligheter i området. De ornitologiske kvalitetene er først og fremst knyttet til vinterhalvåret. Som hekkelokalitet er ikke Hovsenga spesielt interessant, men enkelte arter hekker ved

breddene på andre siden av Randselva - bl.a. dvergspett og bøksanger i rasskrent, en sandsvalekoloni og dverglo på grustange. Vernet av Hovsenga bør oppgraderes slik at området blir sikret for ettertiden via kongelig resolusjon. Dette bør ikke endre den menneskelige bruken av Hovsenga. Et oppgradert vern vil gi lokaliteten Ramsar-status, noe som er naturlig i og med at lokaliteten befinner seg i Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem.

### ***Delområde: Begna mellom Hen og Hallingby***

Denne delen av Begna (Ådalselva) ble foreslått som naturreservat allerede i 1991. Årsaken er områdets store betydning for overvintrende sangsvaner, men også andre våtmarksfugler. Det er nøkkellokaliteten Langstøa (Langsua) som er spesielt viktig for sangsvanene. NOF har ikke hatt kapasitet til å gjennomføre mer enn et par års undersøkelser av hekkefuglene i denne delen av våtmarkssystemet. Nylige botaniske studier har ført til at bruttoområdet er blitt større enn verneforslaget i ornitologisk sammenheng. Med utgangspunkt i NOFs innspill i 1996 støttes forslag til utvidet verneområde (reservat). Det har kommet signaler om at de tidligere utfyllingene til Norske Skog i Henstjern etter hvert skal fjernes. Dette vil være et positivt tiltak med tanke på å bringe områdets naturkvaliteter og estetiske verdier tilbake - ikke minst om denne betydningsfulle delen av våtmarkssystemet senere skulle bli etablert som reservat.

### ***Delområde: Solberg tjern***

De senere år har det blitt foretatt mer systematiske registreringer av vannfuglfaunaen i Solberg tjern på Tyristrand. Her hekker det bl.a. knoppsvane og flere andre andefuglarter. Den mest spesielle fuglearten på lokaliteten er brunnakke, som har blitt påvist hekkende gjennom flere sesonger. Sammen med noe få hekkefunn i Væleren-området representerer denne forekomsten det eneste stedet i lavlandet på Østlandet/Sørlandet der denne arten hekker. I dette tjernet finnes dessuten fiskearten suter. Solberg tjern har trolig øvrige faunakvaliteter og botaniske verdier som burde vært undersøkt nærmere. NOF har tidligere i år foreslått lokaliteten som naturreservat, noe som fortsatt støttes.

### **Hekkelokaliteter for sjøfugler og andre vannfugler i Tyrifjorden-området**

Den andre delen av oppdraget Fylkesmannen i Buskerud har fått fra DN er utarbeidelse av en verneplan for hekkelokalteter for sjøfugler og andre vannfugler i Tyrifjorden-området. Dette er en meget viktig del av arbeidet for å sikre våtmarksverdier for ettertiden - ikke minst i forhold til Ramsarkonvensjonen. Etablering av sjøfuglreservater langs kysten har foregått i etapper gjennom flere tiår. Den siste store runden i Oslofjorden-området er nettopp i havn. I Norge har det aldri tidligere blitt utarbeidet verneplaner for sjøfugler som hekker ved ferskvann. Mange sjøfugler er like mye tilknyttet innlandslokaliteter som hekkeplasser ved saltvann. Om man skaffer seg informasjon om ulike sjøfuglarters totale utbredelse, vil man se at ganske mange har sin hovedforekomst ved ferskvann (innsjøer, elver). Enkelte arter hekker kun i innlandet, f.eks. sumpternene. Ingen av

disse artene hekker i Norge, men makrellterna - som på verdensbasis har sin største utbredelse ved ferskvann - hekker hos oss både langs kysten og i innlandet. Fylkesmannen i Buskerud har et spesielt ansvar når det gjelder utarbeidelsen av verneplanen for hekkende sjøfugler/vannfugler. Dette skyldes at denne verneplanen vil fungere som modell for lignende sikring av sjøfuglkolonier i ferskvann i øvrige deler av landet.

Forekomsten av hekkende sjøfugler og andre vannfugler i Tyrifjorden-området har blitt undersøkt i et eget overvåkingsprosjekt siden 1992. Det er NOF som har stått for disse undersøkelsene. Rapporter er gitt ut årlig, og de to kommunene har finansiert arbeidet. Det er få eller ingen innlandsområder i Norge hvor det er foretatt så omfattende overvåking av hekkende sjøfugler/vannfugler gjennom en så lang tidsperiode som den i Steinsfjorden/Tyrifjorden. De aller fleste sjøfuglene/vannfuglene er knyttet til hekkeholmer i forplantningstiden. Noen par etablerer reir også i fastlandsbergvegger, trær eller på hustak i området (f.eks. fiskemåke), mens andre arter hekker i strandsoner (f.eks. ender og vipe) og sumpområder med bl.a. takrør eller dunkjevle (f.eks. toppdykker og sothøne).

### **Tyrifjorden hekkeplasssystem for sjøfugler/vannfugler**

Sjøfuglene/vannfuglene har gjennom de siste decennier hekket på forskjellige øyer, holmer og skjær i Tyrifjorden-området. Flere av lokalitetene er **små** og har **begrenset eller ingen interesse** i tilknytning til ilandstigning og friluftaktiviteter. Enkelte hekkeøyer har blitt benyttet av båtfolket, som dermed har vanskeliggjort forvaltningen av sjøfuglene/vannfuglene. Den kommunale skiltingen med basis i viltloven har fungert på noen lokaliteter, mens det har gått galt for hekkingen på andre grunnet menneskelige forstyrrelser. De siste årene er det dessuten registrert faunakriminalitet på enkelte hekkeplasser. Totalt er det ikke overraskende registrert en markert tilbakegang i antall hekkende sjø/vannfugler i Tyrifjorden-området de siste årene. Utarbeidelsen av en verneplan for hekkende sjø/vannfugl i Tyrifjorden-området kommer derfor ikke for tidlig.

Noen av hekkeplassene for sjøfugler/vannfugler befinner seg innenfor eksisterende eller foreslåtte verneområder. Mange av de øvrige lokalitetene ligger spredt i Tyrifjorden-området. Samlet utgjør disse øyene et nettverk av viktige hekkeplasser for denne fuglegruppen i først og fremst Nordfjorden/Steinsfjorden/Tyrifjorden/Holsfjorden og Væleren. NOF vil foreslå at man kaller dette for **Tyrifjorden hekkeplasssystem for sjøfugler/vannfugler**. Av hensyn til friluft- og brukerinteressene har NOF allerede på dette stadiet i prosessen **fjernet** enkelte øyer fra listen over lokaliteter som kunne vært aktuelle i vernesammenheng. Dette gjelder bl.a. Pipøya, tre tanger på Herøya, Holmenskjæret i Åsa og Avskjæret i Steinsfjorden, Geitekillingen i den nordøstre delen av Tyrifjorden - samt Kavringen og Midtøya i Holsfjorden. Dette er viktige områder for båtfolkets aktiviteter. Samtlige større øyer i Tyrifjorden (inkl. Steinsfjorden) er også uaktuelle for vern i sjøfugl/vannfuglsammenheng. Dermed vil friluftslivet i området i all hovedsak kunne fortsette som i dag



etter at verneplanprosessen er avsluttet.

NOF vil foreslå at følgende øyer blir inkludert i et eventuelt framtidig Tyrifjorden hekkeplasssystem for sjøfugler/vannfugler (vernestatus: reservater):

***Nordfjorden:***

Furuøyene ved Hollerud, Tyristrand  
Storeøya i Karlsrudtangen NR  
Sandtangen-øyene i Averøya NR

***Tyrifjorden nordøst:***

Stamnesskjæret i et eventuelt verneområde (reservat) i Sælabonn  
Rytterakerskjærene i et eventuelt verneområde (fuglefredningsområde) i Sælabonn  
Purkøyskjæret  
Haraøya og Haraøyskjæret i et eventuelt verneområde (fuglefredningsområde) i Storøysundet  
Telefonskjæret og Andeskjæret i et eventuelt verneområde (fuglefredningsområde) i Storøysundet  
Lienskjæret

***Holsfjorden:***

Storøya (i Lier)

***Steinsfjorden:***

Småøyene (Steintangen, Vestre Småøya, Østre Småøya, Småøyskjæret og Nordre Småøya) i et eventuelt verneområde (reservat) i Steinsvika  
Tjuvholmen i et eventuelt verneområde (reservat) i Steinsvika  
Loretangskjæret i et eventuelt verneområde (reservat) i Steinsvika  
Maurøya, Terneskjæret og Måkeskjæret i et eventuelt verneområde (reservat) i Steinsvika  
Østbråtaskjæret (Kavringen) i et eventuelt verneområde (fuglefredningsområde) i den nordvestre delen av Steinsfjorden  
Bøtet  
Gåsa

***Væleren:***

Geitøya  
Flatøya  
Lomøya med tre omliggende småskjær  
Smalskjæret  
Gåseskjæret

**Kommentarer til forvaltningen av Tyrifjorden hekkeplasssystem for sjøfugler/vannfugler**

En av de største utfordringene for Fylkesmannen i Buskerud er å stake ut en forvaltning som sikrer hekkeplassene for sjøfuglene/vannfuglene på best mulig måte. Hole og Ringerike kommuner har inntil nå gjennomført en fleksibel forvaltning med oppsetting av skilt på øyene der det er

registrert sjøfuglkolonier og øvrige hekkende vannfugler. Viltloven og hundeloven har vært basis i denne sammenheng. Det har vist seg at dette ikke har vært nok for å sikre mange fuglers hekkesuksess. Folk har allikevel slått seg ned i eller nær kolonier slik at hekkingen har blitt ødelagt. I tillegg kommer faunakriminalitet, som er registrert ved flere tilfeller de siste årene. Neste nødvendige skritt i en slik forvaltningsprosess vil være å innføre ferdselsforbud på de viktigste lokalitetene i hekketiden. Sjøfugler velger ofte forskjellige hekkeplasser fra år til år. Ved innføring av ferdselsforbud i hekketiden på flere eller alle vernet sjøfugllokalteter kan forvaltningen oppleve at noen øyer ikke blir benyttet av fuglene enkelte år. Det vil virke underlig for enkelte mennesker at det eventuelt skal være ferdselsforbud på en vernet øy der det ikke finnes et eneste hekkende fuglepar. NOF er av den oppfatning - etter nøye vurderinger - at dette er den eneste fornuftige forvaltningsstrategi for å sikre disse faunakviltetene på sikt - spesielt fordi den utprøvde fleksible forvaltningen ikke har vist seg å være effektiv nok. Et ferdselsforbud vil samtidig gjøre det langt lettere for oppsynet/politiet å håndheve vernebestemmelsene.

### **Forvaltningen av sjøfuglene/vannfuglene i Væleren**

De siste årene har som tidligere nevnt det totale antall hekkende sjøfugler/vannfugler i Tyrifjorden-området gått markert tilbake i antall. Blant artene som har vist en negativ bestandsutvikling er hettemåke og makrellterne. Begge befinner seg på den siste norske rødlisten (2006). I denne perioden har det dessuten skjedd en endring ved at en stadig større andel av de gjenværende sjøfuglene i Tyrifjorden-området har valgt å hekke på øyer i Væleren. Dette skyldes ikke minst de mange menneskelige forstyrrelser og faunakriminalitet som har funnet sted på hekkelokalitetene i Steinsfjorden/Tyri-fjorden. Denne endrete balansen representerer en utfordring for viltforvaltningen. Nå har det hekket sjøfugler i Væleren gjennom lang tid. Ringmerkingsdata finnes tilbake til 1952, da Eivind Fossheim startet ringmerking av måker og terner på øyene i denne innsjøen. Trolig har flere sjøfuglarter hekket i Væleren i flere hundre år. I følge en tidligere oppsynsmann i området hekket det flere måker i Væleren på begynnelsen av 1950-tallet enn i dag. Det prosentvise antall hekkende fuglepar i denne innsjøen har økt i forhold til totaltallet for hele våtmarkssystemet. NOF har overvåket hekkeøyene i Væleren de siste seks årene. I perioden fram til og med 2008-sesongen har det vært en økning av antall hekkende hettemåker - fra 20 par i 2004 til ca. 150 i 2008. Det totale antall hekkende hettemåker i hele våtmarkssystemet i 2008 var imidlertid under 200, hvilket er det nest laveste antallet siden undersøkelsene startet i 1992. Artens hovedføde er insekter. Antall hekkende par makrellterne i Væleren i 2008 - fem par - er det laveste antall siden undersøkelsene startet her for fem år siden. Stormåker hekket i Væleren allerede på 1950-tallet (svartbak). Enkelte par med gråmåke og sildemåke har hekket på øyer i Væleren de siste årene. Fiskemåkebestanden i området har antakelig talt ett til noen få titalls par gjennom flere decennier (de siste årene litt over 10 par).

Væleren er drikkevannskilde for befolkningen på Tyristrand og Nakkerud. I

2006 og 2007 var bakterienivået i drikkevannet så høyt at det ble innført kokepåbud. Sommeren og høsten 2007 var det kokepåbud i om lag to måneder fra 12. juli. De fleste sjøfuglene hadde for øvrig forsvunnet fra Væleren i midten av juli. Det tok ikke mange dagene før representanter fra Tyristrand Vannverk gikk ut i lokalavisen og pekte ut måkene som årsaken til problemene for drikkevannet. Til tross for at bakteriologiske prøver av råvannet i Væleren utover i 2007 hadde langt høyere (e-coli og kimtall) eller tilnærmet like (koliforme bakterier) verdier enn prøver fra lokaliteter i området rundt (Oksebekk og Svartvanna) - noe som klart indikerer at måkene ikke var hovedproblemet - fortsatte fokusen mot disse fuglene i mediene og andre sammenhenger. Disse målingene tyder på at det var den ekstreme flomsituasjonen i nedslagsfeltet og hele Tyrifjorden-området i juli måned i fjor som representerte hovedproblemet for drikkevannet. I denne sammenhengen kommer naturligvis også det store antall beitedyr som oppholder seg i og rundt Væleren. Antall husdyr i dette drikkevannsområdet har økt betraktelig de senere år, og for tiden beiter det rundt 400 storfe, rundt 400 sauer og et mindre antall hester her. Deres avføring gjennom nesten fire måneder hver sommersesong utgjør **mange tonn med ekskrementer og urin** i og rundt drikkevannet. I tillegg kommer avrenningen og forurensningen fra de om lag 70 hyttene som ligger rundt innsjøen. NOF har ved flere anledninger etterlyst en grundig faglig undersøkelse for å finne fram til årsakene til det høye bakterienivået de to foregående somrene. Dette har verken Tyristrand Vannverk, kommunen eller helsemyndighetene satt i gang. Utpekingen av måkene som forurensningskilde i tilknytning til drikkevannet har derfor hele tiden vært en synsing - og altså uten forankring i vitenskapelige analyser. Fra ulike hold har det blitt hevdet at det sentrale punkt er drikkevannskvaliteten. Det er derfor påfallende at det har vært minimalt med fokus på **husdyravføringen og hyttebebyggelsen som forurensningsfaktorer**. Mange har derfor spurt seg hva som er de egentlige motiver bak den ensidige og negative sjøfuglfokuseringen.

Tyristrand Vannverks nye og moderne vannverk ble tatt i bruk våren 2008. Etter denne påkoblingen har kvaliteten på drikkevannet fra Væleren vært svært bra, og det er derfor ikke utenkelig at problemer med høyt bakterienivå vil opphøre i årene som kommer. Den ensidige og negative fokusen mot sjøfuglene i Væleren har imidlertid fortsatt også i 2008. Dette har kommet tydelig fram bl.a. på møter i tilknytning til verneplanprosessen og gjennom ulike oppslag i lokalpressen. Den 13.6.2008 sendte Mattilsynet på Hadeland og Ringerike et brev til Fylkesmannen i Buskerud der det ble protestert mot eventuell etablering av verneområder for sjøfugler/vannfugler i Væleren. Myndighetene har altså enda ikke sørget for en fagundersøkelse når det gjelder årsakene til bakterieinnholdet de to foregående årene. Derfor er også mange av innspillene fra Mattilsynet basert på synsing. At etaten på generelt grunnlag mener at måkekolonier og drikkevannskilder ikke er forenlig er greit nok, men alle må forholde seg til den virkeligheten vi lever i. NOF vil komme tilbake til innholdet i dette brevet på et senere tidspunkt.

Det er påfallende at også Mattilsynet på Hadeland og Ringerike har hatt

liten fokus mot potensielle forurensningskilder som husdyravføring og avrenning fra hyttebebyggelsen i Væleren-området de siste årene. Sjøfuglene har hekket på øyene i Væleren i mange decennier. I mediene og ulike miljøer hevdes det at vern av sjøfugler i Væleren ikke er ønskelig. Viltloven gir disse artene i Væleren vern i hekketiden - tilsvarende alle andre fugler i norsk natur. Helsemyndighetene kan gripe inn og forlange f.eks. måkekolonier fjernet om det er fare for folks helse gjennom forurenset drikkevann grunnet disse fuglene. Viltlovens bestemmelser gjelder altså ikke i slike tilfeller. Men for å gjennomføre slike drastiske tiltak må naturligvis helsemyndighetene via faglige undersøkelser først ha dokumentert at det er måker som er forurensningskilden. Deretter må fjerningen (avlivningen) av måkene gjentas år etter år, noe som er meget ressurskrevende. Det finnes i dag en rekke drikkevann rundt omkring i Norge med hekkende sjøfugler - uten at det er påvist høyt bakterienivå i vannet av den grunn. I Jonsvatnet i Trondheim hekker et tilsvarende antall sjøfugler/vannfugler som finnes i Væleren. Her er det tidligere påvist forurensning av drikkevannet, men årsaken til det har vært beitende husdyr i og rundt innsjøen (husdyrgjødsel). Et renseanlegg vil sørge for hygieniske barrierer i vannforsyningssystemet for at drikkevann skal være trygt. En tilsvarende barriere er umulig å etablere så lenge vannkilden er en del av et levende økosystem med produksjon av mikroorganismer, næringsstoffer, salter osv. I Væleren og lignende drikkevannskilder er det naturligvis også næringskjeder med planter, fisk og andre dyrearter. Mengden av avføringen fra fisken i Væleren er trolig langt større enn avføringen fra fuglene. Å rette fokus primært mot hekkende sjøfugler, som befinner seg i drikkevannsområdet kun en kortere periode på sommeren, er derfor spesielt når man vet hvilke andre dyregrupper som sørger for omfattende mengder med avføring i og rundt denne innsjøen.

I tillegg til hettemåke og makrellterne hekker også en tredje rødlisteart i Væleren, nemlig storlom. Fylkesmannen har derfor et spesielt ansvar for å ta vare på disse faunakvalitene for ettertiden. Et vern av hekkeplassene er derfor viktig selv om viltlovens bestemmelser gjelder over hele landet og Væleren er drikkevannskilde. Etablering av vern for hekkeholmene i Væleren vil bl.a. sørge for at informasjon til de som har tillatelse til å benytte båt i innsjøen blir lettere. Forvaltningsmyndighetene opplevde i 2008 at det fra grunneierhold ikke ble gitt tillatelse til oppsetting av informasjonsskilt i viktige hekkekolonier. Det ble derfor sendt ut brev til båtbrukerne, men dette viste seg ikke å være en tilfredsstillende forvaltningsstrategi. Flere av hekkeholmene var plutselig tomme for hekkende fugl midt på sommeren. Eksempelvis forsvant samtlige egg i reir av makrellterne og storlom på dette tidspunktet. Dette kan ha sin årsak i manglende skilting eller sviktende kontakt med båteierne gjennom postforsendelsen, men det kan også ha dreid seg om bevisst ødeleggelse av koloniene. Dessuten ble det funnet konkrete spor etter sabotasje mot en av måkekoloniene, noe som viser forsøk på ødeleggelse av hekkingen. Hendelsene i 2008 viser betydningen av å sikre hekkeplassene i Væleren på tilstrekkelig vis for ettertiden. Helsemyndighetene vil alltid ha muligheten til å fjerne eventuelle hekkefugler om det skulle oppstå en helt spesiell forurensningssituasjon i framtiden. NOF støtter derfor tidligere

innspill om vern av viktige hekkeøyer i Væleren.

## **Jakt på vannfugler**

Jakt på vannfugler har ingen særskilte tradisjoner i Tyrifjorden-området. I de fire kommunene er det jakt på hjortevilt, hare og skogsfugl som har lange og sterke tradisjoner. Det foregår en begrenset jakt på ender i Tyrifjorden-området hver høst. I følge opplysninger fra Hole Jaktforening selges det hvert år jaktkort for jakt på ender i Steinsvika. Et antall på under 10 felte ender i løpet av en jakt sesong har vært antydning for et av de siste årene. Kun et mindre antall kanadagjess blir felt i området årlig. Ved etableringen av Nordre Øyeren naturreservat i 1975 var det først og fremst den omfattende andejakten og disse jakttradisjonene det var strid rundt. I Tyrifjorden-området har man altså ikke denne type konflikter i forhold til verneinteressene. Selv begrenset jakt kan imidlertid representere store forstyrrelser i sårbare våtmarkssystemer. Dette skyldes den uro og stress som fuglene påføres når skudd avfyres. Vannfugler over store områder blir skremt og må ta til vingene når det jaktes, og dette påfører fuglene unødvendig tap av ressurser og krefter - i en tid på året da de trenger ro og hvile og må bygge opp fettreserver for å forflytte seg til andre trekklokaliteter og vinterområder. Med utgangspunkt i at vannfugljakten i Tyrifjorden-området er svært begrenset foreslår NOF derfor at jakt ikke tillates i eventuelle nye verneområder i våtmarkssystemet. I de aller fleste våtmarker med Ramsar-status tillates ikke jakt på vannfugler. NOF ser ingen grunn til at nye verneområder i Tyrifjorden-området skal gi jaktmuligheter når jakt ikke er tillatt i verken eksisterende Ramsar-reservater i Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem eller den sørvestre delen av Tyrifjorden/Bergsjø. Det henvises i denne sammenheng også til vannfuglavltaen som Norge nylig har tiltrådt.

## **Forvaltning i henhold til Ramsarkonvensjonen**

Våtmarkssystemet i Tyrifjorden-området må i framtiden sikres gjennom godt utarbeidede forvaltningsplaner. Dette representerer praktiske hjelpemidler for å opprettholde og fremme naturverdiene i verneområdene. Det er en utmerket intensjon som alle naturbevisste mennesker kan bifalle. Vannstandsvariasjoner og elvenes aktivitet gir vekslende naturforhold, og dette er hovedårsaken til artsmangfoldet og de store bestandene av fugl, fisk, bunndyr og planter i Tyrifjorden-området. Et sentralt begrep i tilknytning til Ramsarkonvensjonen og våtmarksforvaltningen er "wise use". Dette kan ikke oversettes direkte med "fornuftig bruk", slik enkelte tror. Ramsarkonvensjonen definerer begrepet "wise use" slik: "Wise use of wetlands is the maintenance of their ecological character, achieved through the implementation of ecosystem approaches, within the context of sustainable development." Myndighetene er altså forpliktet til å **opprettholde Tyrifjorden våtmarkssystemets økologisk funksjoner gjennom en økosystembasert forvaltning**. Dette er altså det grunnleggende og viktige prinsipp for ivaretagelsen av disse naturverdier (<<http://tinyurl.com/5kaypp>>). Det er alltid alvorlig når det påvises endringer i slike økosystemer. Noe av den viktigste litteraturen om

våtmarker og våtmarkssystemer er boken *Wetlands* (1993), som norske miljømyndigheter på ulike plan har støttet seg til i sitt arbeid gjennom flere år. Forfatterne er William J. Mitsch og James G. Gosselink, og den fjerde utgaven kom i 2007 - se: <<http://tinyurl.com/65hzdr>>. Andre viktige våtmarksbøker som benyttes i forvaltningsarbeidet er: <<http://tinyurl.com/5g2u7q>> - <<http://tinyurl.com/6pdr3c>> - <<http://tinyurl.com/5ee6rk>> - <<http://tinyurl.com/6ehzla>> og <<http://tinyurl.com/6clzhc>>.

NOF vil avslutningsvis ønske Fylkesmannen i Buskerud lykke til med det videre verneplanarbeidet for Tyrifjorden-området.

Med vennlig hilsen

Kjetil Aadne Solbakken  
generalsekretær  
Norsk Ornitologisk Forening  
Sandgata 30B  
7012 TRONDHEIM

Viggo Ree  
leder  
Norsk Ornitologisk Forening, Hole og Ringerike lokallag  
Postboks 52  
3529 RØYSE